

Gud vid gränserna – migrationsteologi

AV DANIEL G. GROODY

Mer än 200 miljoner människor, eller en på 35 personer av jordens befolkning, migrerar i dag runtom i världen. Det motsvarar mer än hela Brasiliens befolkning. Omkring 30–40 miljoner av dessa är papperslösa. 24 miljoner är interna flyktingar och ca 10 miljoner är flyktingar, som har lämnat sina länder. Detta är en ödesfråga för vår tid. Migration berör snart sagt varje område i samhället, så till den grad att några forskare talar om vår samtid som en ”migrationens era”. Migration, som är en komplex och kontroversiell fråga, tydliggör inte endast konflikter vid geografiska gränser utan också turbulenta korsvägar mellan nationell säkerhet och människors säkerhet, mellan ett lands suveränitet och mänskliga rättigheter, mellan civilrätt och naturrätt, mellan medborgarskap och lärjungaskap.

Öknerna mellan Mexiko och USA, och vattnen mellan södra Spanien och Marocko är två av de allra farligaste gränserna i världen för migranter. Mer än tusen personer per år förlorar sina liv vid gränsen till ”det förlovade landet Amerika” och vid den till Europas fästning. Några av dem flyr krig eller förföljelse, medan andra söker arbete för att försörja sina familjer därhemma och ge dem medicin och skydd. Nästan alla söker efter möjligheter att leva ett mer värdigt liv.

Genom åren har jag frågat immigranter och flyktingar vid dessa gränsområden i Nordamerika och Europa, hur de förhåller sig till Gud på sin riskabla resa. Jag söker också förstå Gud utifrån denna migranternas verklighet. Mitt i denna forskning om migranters spiritualitet och i migrationsteologi for jag till det lilla spanska territoriet Ceuta, som ligger precis mitt emot halvön Gibraltar på den marockanska kusten. Där träffade jag en flykting som hette Emanuel

och under tre dagar berättade han för mig om några aspekter av sin inre och yttre resa när han utvandrade från södra Afrika.

Hans resa varade inte i veckor eller månader utan år. Han hade förlorat inte bara sitt hemland utan också sin syster som omkom på vägen när de försökte ta sig genom Saharaöknen. Han gömde sig i flera månader i bergen, gick så pass länge som sex månader utan att duscha och åt allt från flugor och hundar till vilda djur. Han uthärdade den ena förnedrande incidenten efter den andra.

När han frågade mig om mitt liv, svarade jag att jag var präst och professor och skrev om migration, spiritualitet och teologi. Mina ord fick honom att stanna upp och tveka, och han reflekterade över sin egen erfarenhet. Sedan sade han till mig: ”Somliga säger att anledningen till att vi afrikaner lider och tvingas utstå så mycket smärta är att vi härstammar från Judas. Vi måste ta konsekvenserna av vad han gjorde mot Kristus. Är det sant?” frågade han.

Emanuelns ord var djupt upprörande för mig. Jag blev medveten inte endast om behovet av att förknippa migration med teologi utan också om behovet av att på nytt läsa några av Bibelns centrala teman på ett mer befriande sätt utifrån det perspektiv som migrantens verklighet ger. I den här artikeln vill jag undersöka migration i ljuset av inkarnationen, mission och lärjungaskap. Jag ska undersöka hur ett teologiskt synsätt på migration skulle kunna ge oss en ny förståelse för detta komplexa och kontroversiella ämne. Dessutom påstår jag att de verkliga främlingarna inte är de som saknar officiella dokument utan de som så till den grad har distanserat sig från dem som är i nöd, att de i migranten varken är kapabla att se en avbild av Kristus eller en bild av sig själva. Migration är i själva verket inte endast en social, politisk och ekonomisk fråga utan också ett djupgående sätt att reflektera över vilka vi är inför Gud och vad det innebär att vara mänskliga i världen.

Inkarnationen – brustna gränser och Guds migration till mänskligheten

Trots att temat migration faktiskt finns i hjärtat av Bibeln, finns det relativt lite teologisk forskning i ämnet. Från Abrahams kallelse till uttåget ur Egypten, från Israels vandring genom öknen till deras erfarenhet av exil. Från den heliga familjens flykt till Egypten till kyrkans missionsverksamhet (Matt 28:19–20; Apg 1:8). Guds folks egen identitet är ouplösligt sammanflätad med en historia av risker, gästfrihet och rörelse.

Den kristna förståelsen av Gud grundar sig, som Karl Barth säger, på ”Guds sons väg in i fjärran land”. Han använder visserligen inte termen ”migration” uttryckligen, men hans reflektioner är ett metaforiskt sätt att tala om Guds resa in i en mörk terräng av syndfull och brusten mänsklighet. Detta land i fjärran kännetecknas av disharmoni och oordning, en plats med motsättningar och tvedräkt, ett territorium märkt av död och förnedrande behandling av människor. Det är en värld i vilken invandringsdramat

utspelas och den värld som Gud gick in i och alltjämt väljer att gå in i.

I Guds förflyttning till vår värld, övervinner Gud de hinder som orsakats av synd. Han ritar om gränser, skapade av människor som har avlägsnat sig från Gud, och går in i de mest otillgängliga och övergivna ställen av mänskliga livsvillkor. Han går in i detta brustna och syndfulla territorium av mänskliga livsvillkor för att hjälpa män och kvinnor, som gått vilse i sin jordiska tillvaro, att finna sin väg tillbaka hem till Gud. Inkarnationen uppenbarar, med andra ord, en betydande migration i mänsklighetens historia: Guds rörelse i kärlek till mänskligheten möjliggör mänsklighetens rörelse till Gud.

Migration formar Jesu förståelse av sig själv, vilket evangelisten Johannes skildrar: ”Jesus visste att Fadern hade lagt allt i hans händer och att han hade utgått från Gud och nu återvände till Gud” (Joh 13:3). Gud vandrar in i en värld som är fattig och splittrad. Det gör han inte eftersom det är något gott med fattigdom och främlingskap utan därför att det är just från det mörkaste stället i historien som livets Gud inger hopp till alla i denna värld som liksom migranter upplever smärta, blir avvisade och känner sig alienerade. Även när människor sätter upp hinder av alla de slag uppenbarar Gud i Kristus att ingen är avskild från den gudomliga omfamningen.

Inkarnationen är alltså en gränsöverskridande händelse, ett exempel på fritt självutgivande genom vilket Gud tömmer sig själv på allt förutom kärlek, så att han helt och fullt kan identifiera sig med andra. Därigenom kan han fullständigt gå in i deras sårbara livsvillkor och ledsaga dem i en djupakt av både gudomlig och mänsklig solidaritet. Inkarnationens fria karaktär erbjuder ett annorlunda ramverk för utvärdering av mänsklig migration och ifrågasätter några av de underliggande antagandena i debatten. I och med att inkarnationen överskrider den gräns som skiljer människan från Gud, så är den en stor gåva som ställer höga krav på dem som tar emot den. Migration är inte

endast en deskriptiv metafor för Guds rörelse till andra utan också människans svar i form av lärjungaskap.

Lärjungaskap – att föreställa sig gränser på nytt och utmaningen att försona

Migration relateras oftast till gränser mellan stater, men från ett teologiskt perspektiv handlar det om ytterligare ett annat slags gränser. På samma gång som kristet lärjungaskap håller sig inom medborgarskapet i riken i denna världen, är det till sist grundat i medborgarskap i, och en rörelse mot, ett annat rike. Det rike som Jesus förkunnade är ett sanningens och livets, helighetens och nådens, rättvisans, kärlekens och fridens rike. Det för människor till en annorlunda sorts social och etisk terräng. Det är baserat inte endast på geografiska och politiska utan också på gudomliga initiativ, hjärtats öppenhet och engagemang för relationer. Det genererar ett annat slags vision om en värld där många av de första är de sista och de sista de första (Matt 19:30; Mark 10:31; Matt 20:16; Luk 13:29–30). I sin undervisning klagade Jesus att många av de värderingar och åtgärder som folk använder för att mäta andra i denna värld kommer att vändas upp och ned i den kommande världen. Många av dem som är uteslutna nu kommer att ges prioritet i Guds rike. Dessutom, Guds rike är inte ett statistiskt område utan ett som kallar folk till rörelse och får kyrkans folk att bli landsförvisade på jorden, främlingar i denna värld och gäster på väg till en annan plats.

När Israel väl hade tagit makten och blivit mer välmående glömde man ofta sin migrationshistoria, med uttåget ur Egypten, och negligerade sedan dem som kom som främlingar och invandrare. Ordet "Egypten" (*mitsrajim*) betyder bokstavligen "dubbla sund". Det hänvisar till det övre och nedre sundet som formar det område i Egypten genom vilket Nilen flödar: "trånga platser" eller "trångt förvar". I Andra Moseboken 20:2 läser vi: "Jag är Herren, din Gud, som förde

dig ut ur Egypten, ut ur slavlägret." Utöver den bokstavliga tolkningen av ordet *mitsrajim*, är senare bildliga tolkningar iögonfallande. Israel befriades inte bara från ett specifikt nationellt territorium utan också från trångsynthet. Befrielsen vid Sinai betyder mer än bara att ta av sig bojorna. Det innefattar en kognitiv migration, att tillgodogöra sig en ny mentalitet, att tillägna sig ett nytt sätt att se på världen, att leva ut en annorlunda vision, och slutligen att lära sig att älska som Gud älskar. Israels migration efter uttåget ut ur Egypten var menad att hjälpa Israel att på nytt föreställa sig hur man ska leva i en värld, något som visade sig vara en större utmaning än den geografiska migrationen. Rabbinsk visdom har genom århundradena konsekvent upprepat att det var lättare att ta Israel ut ur Egypten än att ta Egypten (och dess mentalitet) ut ur Israel.

FÖRUTOM ATT UPPFORDRA till lojalitet mot ett visst land, framhäver evangeliet att den slutgiltiga lydningen är mot Gud allena. Detta leder en bortom alla nationella och politiska gränser till den yttersta troheten till Guds rike. I Filipperbrevet beskriver Paulus de kristna som några som visserligen lever i denna värld, men som bär med sig ett pass utfärdat från en annan värld: "Vårt hemland är himlen, och därifrån väntar vi också den som skall rädda oss, herren Jesus Kristus" (Fil 3:20). Författaren till Hebreerbrevet talar om den hoppfulla resan till en annorlunda plats: "här på jorden har vi ingen stad som består, men vi söker den stad som skall komma" (Heb 13:14). Det betyder att även om gränser som definierar länder kan ha ett värde för stunden, är det till sist och slutligen inte dessa som definierar Kristi kropp. Kyrkan går inte endast bortom gränserna utan förenar också sig själv med dem på andra sidan, och ger därmed utryck för att Guds folk är sammanlänkat. Det tjänar alla folk oavsett deras religiösa övertygelser, politiska ställning eller nationella ursprung. I Kristi efterföljelse och i omsorg om alla ger den särskild preferens för dem som är fat-

tiga, sårbara och som av världen anses vara betydelselösa.

Från ett migrationsteologiskt perspektiv är ingen text mer central än Matteus 25:31–46. Medan specialister fortsätter att debatera vem som är ”de sista” (grekiska: *elachiston*) i detta avsnitt, så är det mest betydelsefulla för vår diskussion här, att denna text mycket tydligt framstår som en deskriptiv resumé av migranters och flyktingars förutsättningar. De är hungriga i sina hemländer, törstiga i öknen som de försöker korsa, nakna efter att ha blivit rånade på sina ägodelar, fängslade i tillsynshem, sjuka på sjukhus och, om de väl kommer fram till destinationen, så blir de ofta främlingar där och marginaliserade. Att bry sig om de minst betydelsefulla i samhället innebär att gå över gränser för att tvinga fram nya relationer. Därigenom läggs också utgången i stor utsträckning i människors egna händer; i samma utsträckning som de lyckas korsa gränser i detta liv kommer de att göra det i nästa liv (Luk 16:19–31). Att gå över dessa gränser är avgörande för att skapa ett mer rättvist samhälle, något som är det centrala i kyrkans mission.

Mission – att gå över gränser och bygga en kärlekens civilisation

Kyrkans mission som gemenskap av lärjungar är att förkunna en livets Gud och göra vår värld mänskligare genom att bygga upp, med påven Paulus VI:s ord, en ”kärlekens civilisation”. Evangeliets universella budskap är riktat till alla nationer och alla folk, och det befattar sig med alla aspekter hos människan och varje människas fulla utveckling. Kyrkan, genom den helige Andes kraft, tar sig an Jesu stora uppdrag genom att migrera till alla länder, förkunna det glada budskapet om frälsning och arbeta mot de syndfulla krafter som vanställer Guds avbild i varje människa (Matt 28:16–20). Utöver Petrus och Paulus grundläggande uppdrag, anser traditionen att sådana missionssträvanden fick S:t Jakob att migrera till Spanien, S:t Filippos till Asien och S:t Tomas till

Indien och till och med till Amerika.

Missionen utmanar de mänskliga tendenser som dyrkar staten, religionen, eller en viss ideologi och som använder dem som en exkluderande och alienerande kraft, till och med när den gör det under skenet av strävan efter ett högre mål. Jesus är öppen gentemot hedningar, han når ut till den syrisk-fenikiska eller kananeiska kvinnan (Mark 7:24–30, Matt 15:21–28), han svarar den romerske officeren (Matt 8:5–13; Luk 7:1–10) och han är öppen för bordsgemenskap med dem. Allt detta illustrerar Jesu vilja att gå bortom gränser och snäva tolkningar av lagen, i lydnad mot en högre lag av kärlek (Mark 12:28–34).

Jesu gemenskap med syndare (Matt 9:9–13), hans omsorg om dem som står utanför lagen (Matt 8:1–4), och hans lovordande av den barmhärtige samariern (Luk 10:25–37) väcker viktiga frågor om lagen, dess syfte, hur den både utnyttjas och missbrukas. Jesus erkänner värdet av lagen (Matt 5:17–18), men han utmanar också människor att sätta in den i ett större sammanhang och förstå dess djupare mening (Luk 13:10–17). I evangelierna finns det tre parallella redogörelser för hur Jesu lärjungar plockar ax på sabbaten för att stilla sin hunger, och för Jesu helande av en man med en förtvinad hand i synagogan på sabbaten. Utmanad av de religiösa ledarna och folket angående sabbatsbudet, svarar Jesus att sabbaten blev till för människan och inte människan för sabbaten, och att den ”högre lagen” innebär att det är tillåtet att göra gott på sabbaten och, som en konsekvens av detta, på varje annan dag (Matt 12:1–14; Mark 2:23–3:6; Luk 6:1–22). I sina ord och handlingar visar Jesus att medlidande kräver en tolkning av lagen som främst tar hänsyn till mänskliga behov.

Inget tema är så splittrande i migrationsdebatten som frågan om lagar om invandring och offentlig policy. I den offentliga debatten är det vanligt att folk säger att de inte har några problem med invandring. De har snarare problem med det faktum att folk bryter mot lagen. Problemet med detta perspektiv är att, för att nu återopa klassiska

kategorier från Thomas av Aquino, inga distinktioner görs mellan gudomlig lag, evig lag, naturrätt och statlig lagstiftning. Denna sammanblandning blir särskilt problematisk när man utgår från en felaktig tolkning av paulinsk teologi (Rom 13:1–7), och okritiskt sätter likhetstecken mellan statlig lagstiftning och offentlig förvaltning å den ena sidan och ett gudomligt föreskrivet påbud å den andra.

Förordningar och bestämmelser som är relaterade till ett lands suveränitet och statlig lagstiftning måste betraktas parallellt med behov, plikter och ansvar som härrör från mänskliga rättigheter, naturrätten och Guds vilja. Även om idén om naturrätt är ett hett omdebatterat ämne inom teologin, och även om vår förståelse av gudomlig och evig lag är ofullständig, så står det åtminstone klart att mänsklig värdighet härrör från att vi är *imago Dei* [Guds avbild, övers. anm.] (1 Mos 1:26), vilket kräver att basala mänskliga behov tillgodoses.

Ett samhälls strukturer måste granskas noggrant utifrån ett rättsligt helhetsperspektiv och man måste föra ett resonemang kring det faktum att tusentals migranter och flyktingar – i sökandet efter mat, skydd, kläder och arbete – dör varje år när de försöker korsa områden som exempelvis sydvästra USA. Många olika sorters lagar tillämpas i dessa sammanhang: nationers lagar som kontrollerar gränser; den lag som nöden och situationen kräver som leder människor att söka efter möjligheter till ett värdigare liv; naturrätten som befattar sig med etiska dimensioner och förhåller sig till dem som är i nöd; och gudomlig lag som söker förstå viljan hos den omtänksamme skaparen av alla människor. Det faktum att så många migranter dör i sitt sökande efter ett värdigt liv väcker allvarliga frågor om både den nuvarande statliga lagstiftningen och samhällspolitiken och deras bristande samspel med andra former av lagstiftning. Som Martin Luther King junior uttryckte det: ”En orättvis lag är en mänsklig lag som inte är grundad i den eviga lagen och naturrätten”, det är att

göra våld på Guds avbild. De flesta människor som korsar gränser utan giltiga identitetshandlingar, bryter förvisso mot statliga lagar men oftast lyder de den lag som nöden och situationen kräver, som till exempel behovet att försörja sina familjer eller att finna arbete som får deras längtan efter ett värdigare liv att växa.

Jesus intresserade sig också för lagen när den tog religiös gestalt. Hans öppenhet för bordsgemenskap med alla ger oss en mycket viktig inblick i hans förståelse av lagen i ljuset av Guds rike. Genom bordsgemenskapen fullkomnar Jesus profeternas budskap, inbjuder alla folk till frälsning och lovar sina lärjungar en plats vid sitt bord i Guds rike (Luk 22:30). Genom att äta tillsammans med dem som befann sig i samhällets utkant, gick han – i syfte att skapa nya gemenskaper – ofta över de gränser som snäva tolkningar av lagen upprättat. Han nådde ut särskilt till dem som var marginaliserade på grund av ras (Luk 7:1–10), av ekonomiska (Luk 7:11–17), religiösa (Luk 7:24–35) eller moraliska skäl (Luk 7:36–50). Denna inbjudan till bordsgemenskap innebar goda nyheter för de fattiga och andra som ansågs vara oansenliga eller förkastade i samhället. Samtidigt blev några konfunderade av detta och hos somliga väckte det anstöt. Betydelsen av Jesu bordsgemenskap med syndare är att han går utöver de mänskliga gränser som skiljer en människa från en annan.

Jesu bordsgemenskap med syndare, med Norman Perrins ord, ”måste ha varit ytterst meningsfull för hans följeslagare och ytterst provocerande för dem som var kritiska till honom”. Det var sannolikt hans förkastande av sociala och religiösa kategorier, i termer av inkluderande/exkluderande, som drev hans kritiker att vilja göra sig av med honom. Han förolämpade ju deras religiösa vision. Som R. J. Karris hävdar: ”Jesus blev korsfäst på grund av det sätt på vilket han åt”. När Jesus samlade skriftlärda, tullindrivare, fiskare och zeloter i en och samma gemenskap, utmanade han sina följeslagare att acceptera en ny sorts relation bortom

mänskligt konstruerade gränser. Denna gemenskap byggde varken på social status, på en nations regler eller på religiös självtillräcklighet, utan istället på ett gemensamt hopp om Guds rikes ankomst (Matt 8:11, 11:16–19). För Jesu vidkommande kunde kraften i Guds barmhärtighet inte rymmas inom ramarna för en begränsad mentalitet (Matt 7:1–15, Matt 13:10–17). Han utmanade folket att inse att det fanns en högre stående lag som byggde på Guds icke-kalkylerande barmhärtighet snarare än på deras begränsade kategorier av värdighet och ovärdighet (Luk 6:27–38).

Slutsats – en migrerande kyrka i en främmande värld

Migrationsteologi söker förstå vad det innebär att anta Kristi sinnelag och hjärta i ljuset av den svåra situation som dagens migranter och flyktingar befinner sig i. Migrations-teologin söker stärka de svaga och ge en pilgrimskyrka kraft genom en förnyad vision av både Gud och mänskligt liv som det förs mellan en eskatologisk horisont av tron och otron å ena sidan, och en historisk horisont av rättvisa och orättvisa, å den andra. Den erbjuder inte endast mer information utan också en ny föreställningsvärld, en som i sin kärna reflekterar över vad det innebär att vara människa inför Gud och att leva tillsammans i gemenskap.

Kristen tro och dess förståelse av migration vilar i sista hand inte endast på växlingar i politiken eller på nationers kapitalintressen utan också på den som migrerade från himlen till jorden, och som genom sin död och uppståndelse gick över från död till liv. Paulus belyser hur Kristi död – som bryter ner muren av fiendskap och splittring – möjliggör nya tillfällen till försoning och blottlägger vår djupa samhörighet med en större mänsklig familj (Ef 2:14). Även när ogenomträngliga murar består i människornas hjärtan, innebär Kristi efterföljelse en inbjudan att ”migrera” med honom från synd till nåd, från slaveri till frihet, från orättvisa till rättvisa, och från död till nytt liv.

Att begränsa medlidande till gränserna för sin egen nationalitet, sin egen familj, eller till och med till sig själv innebär en migration från försoning till desintegration. För sådana människor kommer migrations-teologi att förbli intetsägande, eftersom den alltid kommer att vara nyheter från ett främmande land. Dock, från ett kristet perspektiv, är de verkliga främlingarna inte de som saknar pass och andra officiella dokument utan de som så till den grad har fjärrmat sig från sin nästa som är i nöd, att de i främlingens ögon inte är kapabla att se en spegel av sig själva, Kristi avbild (Matt 25:31–46), och kallelsen till mänsklig solidaritet.

ÖVERSÄTTNING: FREDRIK HEIDING

Artikeln publicerades ursprungligen i *Revista de Interpretación Bíblica Latinoamericana* (RIBLA) 63, nr 6, 2009.